

ΟΙ ΜΑΡΩΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΛΙΒΑΝΟΥ (1958 & 1975)

Δρ Μιχάλης Σαρλής

Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη: Η δημιουργία του Μεγάλου Λιβάνου το 1920 από τη Γαλλία είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξη ενός μωσαϊκού κοινοτήτων. Ωστόσο, η γαλλική πολιτική διατήρησε, εντός του νέου Λιβάνου, τα πολιτικά προνόμια των Μαρωνιτών. Ακολούθως, η ανεξαρτησία του Λιβάνου βασίστηκε στο Εθνικό Σύμφωνο του 1943, που αποτελούσε συμβιβασμό ως προς την εθνική ταυτότητα και κατεύθυνση της χώρας, διατηρώντας παράλληλα την πολιτική πρωτοκαθεδρία των Μαρωνιτών. Ωστόσο, το εύθραυστο πολιτικό σύστημα του Λιβάνου άρχισε να δέχεται ισχυρές περιφερειακές πιέσεις κατά τη δεκαετία του 1950, με αποτέλεσμα την κρίση του 1958. Από την κρίση του 1958 έως την επόμενη, τον εμφύλιο πόλεμο του 1975, οι Μαρωνίτες και κυρίως το Κόμμα των Φαλαγγιτών έπαιξαν καθοριστικό ρόλο. Η στήριξη των Φαλαγγιτών προς την πολιτική του Φουάντ Σιχάμπ για τη διατήρηση της εσωτερικών πολιτικών ισορροπιών και ακολούθως η μετατόπιση της πολιτικής τους προς την θρησκευτική πόλωση κατά τη δεκαετία του 1960, αποτελούν έναν σημαντικό συνεκτικό ιστό που συνδέει τις δύο κρίσεις, εκείνη του 1958 και εκείνη του 1975.

Λέξεις-κλειδιά: Λίβανος, Μαρωνίτες, Φαλαγγίτες, Εθνικό Σύμφωνο, ΟΑΠ, εμφύλιος πόλεμος, Ισραήλ

1. Οι Μαρωνίτες και το πολιτικό σύστημα του Λιβάνου

Οι θρησκευτικές συγκρούσεις του 1860 στην ευρύτερη περιοχή της Συρίας και του Λιβάνου και η δολοφονία και εκτόπιση χιλιάδων χριστιανών προκάλεσαν την αντίδραση των δυτικών δυνάμεων και επιτάχυναν την εμπλοκή τους στην εσωτερική κατάσταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.¹ Τον Ιούνιο του 1861,

1. Philip Mansel, *Levant: Splendour and Catastrophe on the Mediterranean*, (London: John Murray, 2010), pp. 99-100.

κατά τη διάρκεια συνδιάσκεψης στη Βηρυτό, πέντε ευρωπαϊκές δυνάμεις –Γαλλία, Βρετανία, Ρωσία, Αυστρία και Πρωσία- και η Οθωμανική Αυτοκρατορία υπέγραψαν πρωτόκολλο για την προστασία της χριστιανικής κοινότητας του Λιβάνου. Ειδικότερα, το πρωτόκολλο προέβλεπε μια ενιαία αυτόνομη διοικητική δομή για το Όρος του Λιβάνου και επέβαλε την πολιτική και οικονομική κυριαρχία των χριστιανών σε αυτό, καθώς ο κυβερνήτης της νέας δομής θα έπρεπε να είναι χριστιανός υπήκοος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ενώ στο διοικητικό συμβούλιο θα έπρεπε να υπάρχει χριστιανική πλειοψηφία.²

Το 1920, η Γαλλία ανέλαβε την εντολή της Κοινωνίας των Εθνών και προχώρησε στον τεμαχισμό της περιοχής της Συρίας και στη δημιουργία του Μεγάλου Λιβάνου, ο οποίος περιλάμβανε το Όρος του Λιβάνου, όπου κυριαρχούσαν από τους χριστιανούς, καθώς και τρεις περιοχές στις οποίες ο μουσουλμανικός πληθυσμός ήταν πλειονότητα: την ευρύτερη βόρεια περιοχή της πόλης της Τρίπολης, την ευρύτερη ανατολική περιοχή της κοιλάδας Μπεκάα, την ευρύτερη νότια περιοχή της Σιδώνας και της Τύρου. Η πρόσθεση των νέων εδαφών άλλαξε την πληθυσμιακή αναλογία των χριστιανικών και μουσουλμανικών κοινοτήτων, καθώς στη νέα, διευρυμένη δομή οι χριστιανοί αποτελούσαν απλώς ένα κομμάτι στο γενικότερο μωσαϊκό θρησκευτικών κοινοτήτων, όπου δεν αναδεικνυόταν κάποια εξ αυτών ως σαφή πλειονότητα.³

Ωστόσο, παρά τα νέα δεδομένα που είχαν αναδυθεί από αυτήν την κοινοτική αναλογία στο νέο κράτος του Μεγάλου Λιβάνου, το Σύνταγμα της Δημοκρατίας του Λιβάνου, που υιοθετήθηκε το 1926 και το οποίο εμπεριείχε τα πρώτα ψήγματα ενός πολιτικού συστήματος που θα λειτουργούσε με βάση το θρησκευμα (*confessionalisme*), έθετε τις βάσεις για την εδραίωση της πολιτικής και οικονομικής κυριαρχίας των χριστιανών και κυρίως των Μαρωνιτών. Το επόμενο ορόσημο ήταν το Εθνικό Σύμφωνο του 1943, το οποίο καθόριζε το πολιτικό πλαίσιο μετά την ανεξαρτησία του Λιβάνου. Επρόκειτο για μια άγραφη συμφωνία των ηγετών του νέου κυβερνητικού συνασπισμού, του Μαρωνίτη προέδρου Μπισάρα αλ Χούρι και του σουνίτη πρωθυπουργού Ριάντ αλ Σολχ, που καθόριζε ένα συμβιβαστικό πλαίσιο για τη συνύπαρξη των διαφόρων κοινοτήτων του νέου, ανεξάρτητου Λιβάνου.⁴

Το Εθνικό Σύμφωνο αποτελούσε έναν ευρύτερο συμβιβασμό, κυρίως ανάμεσα στους Μαρωνίτες και τους Σουνίτες, για την πορεία του Λιβάνου ως ανεξάρτητο κράτος. Από την μια πλευρά, οι Σουνίτες αποδέχονταν την αποκοπή του Λιβάνου από τη Συρία και τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας του Λιβάνου, ενώ

2. Samir Kassir, *Beirut*, (Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 2011), p. 93.

3. Ralph E. Crow, "Religious Sectarianism in the Lebanese Political System," *The Journal of Politics*, Vol. 24, No. 3 (August, 1962): p. 490.

4. Ο.π., p. 491.

Civitas Gentium 7:2 (2019)

οι Μαρωνίτες αναγνώριζαν τον αραβικό χαρακτήρα του Λιβάνου και αποδέχονταν την απομάκρυνση από την ιστορική γαλλική προστασία αλλά και γενικότερα τη Δύση.⁵ Επρόκειτο, ουσιαστικά, για έναν συμβιβασμό που είχε στόχο τον περιορισμό των αντίθετων οπτικών των δύο κοινοτήτων. Επιπλέον, το Εθνικό Σύμφωνο, ως συνέχεια του Συντάγματος του 1926 και των τροποποιήσεων που ακολούθησαν έως το 1943, έθετε το πλαίσιο για τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος του Λιβάνου, με επίκεντρο τη θρησκευτική κατανομή των κυβερνητικών και δημοσίων αξιωμάτων με βάση το θρήσκευμα.

Στον πυρήνα του Συντάγματος, των τροποποιήσεων του και του Εθνικού Συμφώνου βρισκόταν, παράλληλα με την συνύπαρξη των διαφόρων κοινοτήτων στον ανεξάρτητο Λίβανο, η πολιτική πρωτοκαθεδρία των Μαρωνιτών, η οποία νομιμοποιούνταν με την τελευταία απογραφή που είχε πραγματοποιηθεί στον Λίβανο, το 1932, και η οποία εμφάνιζε τον χριστιανικό πληθυσμό στο 52% του συνόλου του λιβανικού πληθυσμού.⁶ Έτσι, με βάση αυτήν την κατανομή, οι χριστιανοί και κατά βάση οι Μαρωνίτες αναλάμβαναν την προεδρία της Δημοκρατίας, οι Σουνίτες την πρωθυπουργία και οι Σιίτες την προεδρία της Βουλής. Η θέση του προέδρου της Δημοκρατίας, έτσι όπως είχε θεσμοθετηθεί από το Σύνταγμα και τις ακόλουθες τροποποιήσεις του, κατείχε πολύ μεγαλύτερη ισχύ από τις άλλες δύο, σηματοδοτώντας την πολιτική κυριαρχία των Μαρωνιτών. Ακόμη, το Εθνικό Σύμφωνο επιβεβαίωνε τη διακοινοτική συμφωνία για τη νομοθετική εξουσία και το στελεχιακό δυναμικό των δημοσίων υπηρεσιών. Ειδικότερα, η αναλογία των εκπροσώπων των θρησκευτικών κοινοτήτων με βάση την οποία θα συγκροτούνταν από το 1943 και μετά οι εκλογικοί νόμοι ήταν 6 χριστιανοί έναντι 5 μουσουλμάνων.⁷

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940 αναδύθηκαν ορισμένα πολιτικά κόμματα που απέκτησαν ευρύτερη απήχηση, διαπερνώντας τα όρια των θρησκευτικών κοινοτήτων. Τα δύο πιο σημαντικά εξ' αυτών ήταν το Κομμουνιστικό Κόμμα Συρίας και Λιβάνου (CPSL) και το Συριακό Κοινωνικό Εθνικιστικό Κόμμα (SSNP). Απεναντίας, το πλέον σημαντικό κόμμα των Μαρωνιτών, το κόμμα των Λιβανέζων Φαλαγγιτών (*Hizb al-Kataib al-Lubnaniyya*), το οποίο ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1936 από τους Πιέρ Ζεραγιέλ, Ζωρζ Νακκάς, Σαρλ Έλου, Εμίλ Γιάρντ και Σαρίκ Νασίφ είχε απήχηση κυρίως μεταξύ των Μαρωνιτών.⁸

2. Οι Μαρωνίτες και η κρίση του 1958

5. Ο.π., π. 491.

6. Laurent Chabry & Annie Chabry, *Οι Εθνικές και Θρησκευτικές Μειονότητες στη Μέση Ανατολή: Τα Αίτια των Συγκρούσεων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Θετίλη, 1987), σ. 274.

7. Crow, "Religious Sectarianism", pp. 495-496.

8. Kassir, *Beirut*, pp. 340-341.

Το Εθνικό Σύμφωνο θα βρισκόταν στο επίκεντρο των δύο μεγάλων κρίσεων που θα αντιμετώπιζε ο Λίβανος τις επόμενες δεκαετίες, τη σύντομη εμφύλια σύγκρουση του 1958 και τον μεγάλο εμφύλιο πόλεμο του 1975. Κατά τη διάρκεια των δύο αυτών κρίσεων, που ενεργοποιήθηκαν από πολύ σημαντικές περιφερειακές διεργασίες και εξελίξεις, οξύνθηκε το εσωτερικό ρήγμα στο πολιτικό σύστημα του Λιβάνου ανάμεσα στους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους. Ο Samir Kassir παρατηρεί πως «ενώ το Εθνικό Σύμφωνο ήταν μια προσπάθεια που είχε ως σκοπό την προετοιμασία του εδάφους για την μακροχρόνια κατανόηση ανάμεσα στους μουσουλμάνους και τους χριστιανούς, στην πραγματικότητα λειτουργούσε εναντίον της συγκρότησης μιας κοινής ταυτότητας [...] Εξαιτίας της απουσίας πραγματικής συναίνεσης αναφορικά με την εθνική ταυτότητα, τα διάφορα στοιχεία της λιβανικής πολιτείας αντιλαμβάνονταν το περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον με πολύ διαφορετικούς τρόπους».⁹

Καθώς η Μέση Ανατολή κατέστη, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, το πεδίο της αντιπαράθεσης ανάμεσα στην επεκτατική πολιτική των δυτικών δυνάμεων και τον παναραβισμό του Νάσερ, με κορυφαίο παράδειγμα την κρίση του Σουέζ (1956), ο Λίβανος άρχισε να αισθάνεται όλο και εντονότερα τους περιφερειακούς κραδασμούς. Ο χαρακτήρας του Λιβάνου και η σχέση του με τη Δύση μετατοπιζόταν όλο και περισσότερο στο επίκεντρο των διαφορών ανάμεσα στις κοινότητες του Λιβάνου. Ο παναραβισμός του Νάσερ και η περιφερειακή επιρροή του αναδύονταν ως απειλή για την πολιτική και οικονομική ισχύ της χριστιανικής κοινότητας του Λιβάνου.¹⁰

Το 1958, οι πολιτικοί κραδασμοί που είχαν εκλυθεί από την κλιμακούμενη αντιπαράθεση ανάμεσα στις δυτικές δυνάμεις και τον νασερικό παναραβισμό έφθασαν στο αποκορύφωμά τους. Η έκβαση της κρίσης του Σουέζ και η γεωπολιτική επίδραση αυτής είχε μετατοπίσει την περιφερειακή ισορροπία ισχύος προς την πλευρά της νασερικής Αιγύπτου. Το Ιράκ, η Ιορδανία και ο Λίβανος δέχθηκαν ισχυρούς κραδασμούς, που μετεξελίχθηκαν σε σημαντικές εσωτερικές κρίσεις.¹¹ Στην περίπτωση του Λιβάνου, η εσωτερική ανάφλεξη είχε ξεκινήσει να αναδύεται από το 1956 και την κρίση του Σουέζ. Τότε, ο πρόεδρος του Λιβάνου Καμίλ Σαμούν είχε απορρίψει τα διάφορα αιτήματα των παναραβιστών που ζητούσαν διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με το Παρίσι και το Λονδίνο. Στη συνέχεια, ο Λιβανέζος πρόεδρος συντάχθηκε με τις ΗΠΑ και το δόγμα Άιζενχauer, όπως και οι ηγεσίες της Ιορδανίας και της Σαουδικής Αραβίας. Η

9. Ο.π., pp. 448-449.

10. Laurent Chabry & Annie Chabry, *Οι Εθνικές και Θρησκευτικές Μειονότητες στη Μέση Ανατολή: Τα Αίτια των Συγκρούσεων*, (Αθήνα: Εκδόσεις Θετίλη, 1987), σ. 274.

11. Avi Shlaim, *The Iron Wall: Israel and the Arab World*, (New York and London: WW. Norton & Co., 2001), p. 199.
Civitas Gentium 7:2 (2019)

ευθυγράμμιση της Βηρυτού, του Αμμάν και του Ριάντ με την πολιτική της Ουάσιγκτον τους προσέφερε αμερικανικά όπλα και οικονομική βοήθεια, το αντίτιμο όμως θα ήταν η έξαρση των αντικυβερνητικών εξεγέρσεων.¹²

Η υιοθέτηση του δόγματος Άιζενχauer από τον Μαρωνίτη πρόεδρο Καμίλ Σαμούν αγνοούσε, σύμφωνα με τους Άραβες εθνικιστές, τα όρια που έθετε το Εθνικό Σύμφωνο και παραβίαζε τον συμβιβασμό για την εθνική ταυτότητα της χώρας. Η εσωτερική ανάφλεξη του Λιβάνου εντάθηκε περαιτέρω με τις προσπάθειες της κυβέρνησης για τη διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος των εκλογών του 1957.¹³ Ακολούθως, απέκτησε νέα ένταση μετά την ίδρυση της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας (Φεβρουάριος 1958), εξέλιξη που επικύρωνε το περιφερειακό κύρος του Νάσερ και έδινε δυναμική στις πολιτικές φιλοδοξίες των παναραβιστών του Λιβάνου.¹⁴

Η κρίση εξελίχθηκε σε μεγάλη αντικυβερνητική εξέγερση και ακολούθως σε εμφύλια σύγκρουση ανάμεσα στις κυβερνητικές δυνάμεις του Μαρωνίτη προέδρου Καμίλ Σαμούν και τις φιλονασερικές δυνάμεις που επιδίωκαν την αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής του Λιβάνου και την ένωση με την Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία. Ο Malcolm Kerr παρατηρεί πως «η εξέγερση που ξεκίνησε τον Μάιο στον Λίβανο κατά της κυβέρνησης του προέδρου Σαμούν, και ύστερα η Ιρακινή Επανάσταση στις 14 Ιουλίου που έθεσε τέλος στη μοναρχία, εκτόξευσαν τις παναραβικές προσδοκίες (...)».¹⁵ Όμως στον Λίβανο, αυτός ο περιφερειακός ανταγωνισμός ανάμεσα στις φιλοδυτικές συντηρητικές δυνάμεις και τις φιλονασερικές ριζοσπαστικές δυνάμεις προσαρμόστηκε στην λιβανική ιστορική πραγματικότητα και όξυνε, εκ νέου και έντονα, το εσωτερικό χάσμα ανάμεσα στους Μαρωνίτες από τη μια πλευρά και τους Σουνίτες και Δρούζους από την άλλη. Κατά τη διάρκεια της εμφύλιας σύγκρουσης, οι Μαρωνίτες και ειδικότερα το Κόμμα των Φαλαγγιτών στήριξε στρατιωτικά τον πρόεδρο Σαμούν και την πολιτική της ευθυγράμμισης του Λιβάνου με τη Δύση και το Δόγμα Άιζενχauer. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η ανάπτυξη ενόπλων οπαδών του Κόμματος των Φαλαγγιτών στην περιοχή του Ζιμείζε, στην χριστιανική ανατολική Βηρυτό.¹⁶

Η ένοπλη σύγκρουση, που είχε λάβει σαφείς εμφύλιες διαστάσεις, έληξε μερικές εβδομάδες αργότερα, με την απόβαση Αμερικανών πεζοναυτών στις ακτές της Βηρυτού κατά τον Ιούλιο του 1958. Μετά τον τερματισμό των συγκρούσεων, ο Λίβανος μετατράπηκε σε πεδίο περιφερειακού συμβιβασμού, το οποίο εκ-

12. Malcolm Kerr, *The Arab Cold War (1958-1964): A Study of Ideology in Politics*, (London & New York: Oxford University Press, 1965), p. 6.

13. Fisk, *Pity the Nation: Lebanon at war*, (Oxford: New Edition, 2001), p. 71.

14. Kerr, *Arab Cold War*, p. 21

15. Ο.π., p. 22.

16. Kassir, *Beirut*, p. 454.

φράστηκε με την ανάδειξη στην προεδρία του αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων, Φουάντ Σιχάμπ. Ο νέος πρόεδρος, ο οποίος είχε πιστωθεί το γεγονός πως οι Ένοπλες Δυνάμεις του Λιβάνου είχαν διατηρήσει απόσταση από την εσωτερική κρίση του Μαΐου, υιοθέτησε μια εξωτερική πολιτική συνεννόησης με τη νασερική Αίγυπτο, που διασφάλιζε στον Λίβανο την εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία του.¹⁷

Από την πλευρά του, το Κόμμα των Φαλαγγιτών, υπό την ηγεσία του Πιέρ Ζεμαγιέλ, στήριξε για την επόμενη δεκαετία, έως το 1968, την πολιτική Σιχάμπ, αλλά και τη συνέχισή της από τον διάδοχό του στην προεδρία του Λιβάνου, Σαρλ Έλου. Η στήριξη της πολιτικής Σιχάμπ σήμαινε, επίσης, διατήρηση των διακοινοτικών συσχετισμών στην εσωτερική πολιτική κατάσταση του Λιβάνου, κι αυτό παρά τα σαφή προβλήματα που είχε αναδείξει η κρίση του 1958. Επιπλέον, μέσω αυτής της στήριξης, ο Πιέρ Ζεμαγιέλ θα διεκδικούσε τη συμμετοχή του στην κυβέρνηση και το Κόμμα των Φαλαγγιτών θα διεκδικούσε πολύ πιο έντονα την ηγεσία των Μαρωνιτών και κατ' επέκταση μεγαλύτερη πολιτική ισχύ.¹⁸

Μια σημαντική επίδραση της κρίσης του 1958 ήταν η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των περιφερειακών εξελίξεων με την εσωτερική πολιτική κατάσταση του Λιβάνου, η οποία ασκούσε αντιστοιχώς αυξανόμενη πίεση στην εύθραυστη πολιτική ισορροπία της χώρας. Η κρίση είχε αναδείξει το βάθος του ρήγματος στο εσωτερικό του Λιβάνου, την απουσία συναίνεσης για την κατεύθυνση της χώρας και το γεγονός πως το Εθνικό Σύμφωνο παρέμενε στο επίκεντρο του πολιτικού ζητήματος. Ζητήματα που η πολιτική του Σιχάμπ δεν προσπάθησε να διαχειριστεί, αλλά απλώς διατήρησε στο περιθώριο. Εξάλλου, σύμφωνα με την οπτική των Μαρωνιτών που στήριζαν την πολιτική Σιχάμπ, το Εθνικό Σύμφωνο διασφάλιζε τα δικαιώματα της χριστιανικής κοινότητας της χώρας. Σύμφωνα με αυτήν την οπτική, αν το Εθνικό Σύμφωνο ακυρωνόταν στην πράξη, όπως υποστήριζαν πως επρόκειτο να συμβεί αν υπερείχαν οι φιλονασερικές αντικυβερνητικές δυνάμεις, τότε η χριστιανική κοινότητα δεν θα είχε κάποιο μέσο για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων της.¹⁹

3. Οι Μαρωνίτες και η παλαιστινιακή παρουσία στον Λίβανο

Ωστόσο, μετά την αραβική ήττα κατά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών (5-10 Ιουνίου 1967) και ειδικότερα από το 1968, το Κόμμα των Φαλαγγιτών δεν θα ήταν σε θέση να συνεχίσει τη στήριξη στην πολιτική του Σιχάμπ. Οι κραδασμοί από τον Πόλεμο των Έξι Ημερών θα ήταν ακόμη μεγαλύτεροι από εκείνους της κρίσης του Σουέζ δέκα έτη νωρίτερα. Η στήριξη των Μαρωνιτών προς την πολιτική Σι-

17. Ο.π., p. 455.

18. Crow, "Religious Sectarianism", p. 515.

19. Kassir, *Beirut*, pp. 517-518.
Civitas Gentium 7:2 (2019)

χάμπ υποχώρησε υπό την εντεινόμενη περιφερειακή πίεση και την αυξανόμενη παλαιστινιακή παρουσία στο λιβανικό έδαφος και το Κόμμα των Φαλαγγιτών μετατόπισε την πολιτική του προς τη στρατηγική της θρησκευτικής πόλωσης. Το 1968, το Κόμμα των Φαλαγγιτών μαζί με δύο άλλα μικρότερα χριστιανικά κόμματα, με τα οποία έως τότε βρισκόταν σε ενδο-χριστιανική αντιπαράθεση, το Φιλελεύθερο Εθνικό Κόμμα (PLN) του πρώην προέδρου Καμίλ Σαμούν και το Εθνικό Μπλοκ της οικογένειας Εντέ, συγκρότησαν την «Τριπλή Συμμαχία» (*al-Hilf al Thulathi*).²⁰

Από την άλλη πλευρά του εσωτερικού ρήγματος του Λιβάνου είχε αρχίσει να σχηματίζεται, από το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1960, ένα ριζοσπαστικό μέτωπο αποτελούμενο από τα αριστερά πολιτικά κόμματα του Λιβάνου. Η Συμφωνία του Καΐρου του 1969, που έδινε μεγαλύτερη αυτονομία κινήσεων στις παλαιστινιακές οργανώσεις εντός του λιβανικού εδάφους, προκάλεσε ακόμη περισσότερο τα αντανακλαστικά των Μαρωνιτών και ο ηγέτης του Κόμματος των Φαλαγγιτών, Πιέρ Ζεμαγιέλ, χαρακτήρισε τη Συμφωνία του Καΐρου ως κίνηση κατά της εθνικής κυριαρχίας του Λιβάνου και συνεπώς κατά του Εθνικού Συμφώνου και των χριστιανών του Λιβάνου.²¹ Η είσοδος των μαχητών και πολιτικών στελεχών της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (ΟΑΠ) στον Λίβανο μετά το 1970 και την ήττα και εκδίωξή τους από το έδαφος της Ιορδανίας, κλιμάκωσε την πίεση στην τεταμένη πολιτική κατάσταση της χώρας. Εξάλλου, στον Λίβανο βρισκόνταν ήδη δεκάδες χιλιάδες παλαιστίνιοι πρόσφυγες των αραβοϊσραηλινών πολέμων.²² Η ύπαρξη προσφυγικών στρατοπέδων στο λιβανικό έδαφος, τα οποία βρισκόνταν πέριξ των πόλεων της χώρας, προσέφεραν σημαντικό πολιτικό και στρατιωτικό έρεισμα στην ΟΑΠ. Αυτό το γεγονός είχε καταστήσει τον Λίβανο κεντρικό κομμάτι στους σχεδιασμούς της ηγεσίας της ΟΑΠ, ειδικά μετά την κρίση στην Ιορδανία. Όπως επίσης και την εμπλοκή της ΟΑΠ στην εσωτερική κατάσταση του Λιβάνου.²³

Ένας άλλος λόγος της παρουσίας και ακόλουθης εμπλοκής της ΟΑΠ στον Λίβανο ήταν ακριβώς το εσωτερικό πολιτικό ρήγμα της χώρας, γεγονός που την καθιστούσε ευάλωτη σε έξωθεν επιδράσεις. Βασικός στόχος της ΟΑΠ ήταν να μετατρέψει το λιβανικό έδαφος σε έδρα της οργάνωσης και σε εφιαλτήριο για τις επιθέσεις της κατά του Ισραήλ. Υπό την αυξανόμενη πίεση των πολιτικών συσχετισμών, η ηγεσία του Λιβανικού Εθνικού Κινήματος προσέγγισε την παρουσία

20. Chabry, *Οι Εθνικές και Θρησκευτικές Μειονότητες στη Μέση Ανατολή*, σ. 279.

21. Kail Ellis, "Lebanon: The Struggle of a Small Country in a Regional Context", *Arab Studies Quarterly*, Vol. 21, No. 1, (Winter, 1999): p. 9.

22. Fisk, *Pity the Nation*, p. 73

23. Rashid Khalidi, "Lebanon in the Context of Regional Politics: Palestinian and Syrian Involvement in the Lebanese Crisis," *Third World Quarterly*, Vol. 7, No. 3 (July, 1985): p. 499

του παλαιστινιακού κινήματος ως μια ευκαιρία για την αλλαγή των ισορροπιών και την έναρξη για τον μετασχηματισμό του πολιτικού συστήματος του Λιβάνου.²⁴ Η ηγεσία του Λιβανικού Εθνικού Κινήματος ενδιαφερόταν να χρησιμοποιήσει τις ισχυρές στρατιωτικές δυνατότητες της ΟΑΠ ως αντίβαρο στις παραστρατιωτικές οργανώσεις των χριστιανών, αλλά και τον επίσημο στρατό του Λιβάνου που βρισκόταν όλο και περισσότερο υπό τον έλεγχο των Μαρωνιτών.²⁵

Ωστόσο, η κλιμάκωση των επιθέσεων από πλευράς ΟΑΠ προς το ισραηλινό έδαφος είχε ως αποτέλεσμα τη στρατιωτική αντίδραση του Ισραήλ εντός λιβανικού εδάφους. Αυτή η εξέλιξη προσέθεσε νέα, επιπρόσθετη πίεση στο εύθραυστο πολιτικό σύστημα του Λιβάνου και αύξησε ραγδαία τη θρησκευτική πόλωση στο εσωτερικό της χώρας. Από το 1973, ο Λίβανος άρχισε να διολισθαίνει προς έναν νέο κύκλο βίας, κυρίως ως αποτέλεσμα δύο παράλληλων εξελίξεων: της κλιμάκωσης των ισραηλινών αντιποίνων στο λιβανικό έδαφος, ακόμη και στο κέντρο της πρωτεύουσας Βηρυτού, αλλά και της έκβασης του Πολέμου του Οκτωβρίου (1973) που είχε ως αποτέλεσμα την ακόμη μεγαλύτερη αυτονομία της ΟΑΠ.²⁶ Η ηγεσία των Μαρωνιτών αντέδρασε σε αυτές τις εξελίξεις σε διπλό πεδίο. Στο πολιτικό πεδίο, ο Πιερ Ζεμαγιέλ παρέδωσε στον πρόεδρο του Λιβάνου, Σουλεϊμάν Φραντζιέ, μια επίσημη καταδίκη της απώλειας της εδαφικής κυριαρχίας του Λιβάνου ως αποτέλεσμα του ένοπλου παλαιστινιακού παράγοντα. Ενώ μαζί με τον ηγέτη του PLN ζήτησαν τη διενέργεια δημοψηφίσματος αναφορικά με την παλαιστινιακή παρουσία στον Λίβανο. Στο στρατιωτικό πεδίο, τα χριστιανικά κόμματα είχαν εντείνει τη συγκρότηση και εκπαίδευση πολιτοφυλακών. Πέρα από την ήδη υπάρχουσα πολιτοφυλακή του Κόμματος των Φαλαγγιτών, είχαν ήδη συγκροτηθεί, κατά τη δεκαετία του 1960 και στις αρχές του 1970 και άλλες πολιτοφυλακές, όπως οι Τιγρεις (Numur) του PLN του πρώην προέδρου Καμίλ Σαμόν και το Τάγμα Μαράντα του προέδρου Σουλεϊμάν Φραντζιέ.²⁷

4. Οι Μαρωνίτες και ο εμφύλιος πόλεμος του Λιβάνου (1975)

Η κλιμάκωση της νέας εσωτερικής πόλωσης του Λιβάνου έφθασε στην κορύφωσή της τον Απρίλιο του 1975, με την ανάφλεξη της κρίσης που θα εξελισσόταν σε έναν δεκαπενταετή εμφύλιο πόλεμο. Ο Πόλεμος των Δύο Ετών (1975-1977) που αποτέλεσε την πρώτη, σύντομη, αλλά έντονη περίοδο του λιβανικού εμφύλιου ήταν μια ένοπλη σύγκρουση ανάμεσα στο μέτωπο των χριστιανικών δυνά-

24. Ellis, *Lebanon*, pp. 8-9.

25. Fawwaz Traboulsi, *A History of Modern Lebanon*, (London: Pluto Press, 2007), p. 202.

26. Benny Morris, *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict (1881-2001)*, (New York: Vintage Books, 2001), pp. 499-500.

27. Kassir, *Beirut*, p. 508
Civitas Gentium 7:2 (2019)

μεων, το αποκαλούμενο Λιβανικό Μέτωπο (Front Libanais ή FN) με τα κόμματα και οργανώσεις της ευρύτερης αριστεράς (Lebanese National Movement ή LNM) και του παλαιστινιακού κινήματος. Το μέτωπο των χριστιανικών δυνάμεων αποτελούταν, κατά βάση, από την πολιτοφυλακή του Κόμματος των Φαλαγγιτών και του NLP, καθώς και άλλες πολιτοφυλακές Μαρωνιτών ή άλλων χριστιανών, όπως το Τάγμα Μαράντα, οι Φύλακες του Κέδρου, η Ομάδα της Ζάχλε, ο Σύνδεσμος Μαρωνιτών και το Τάγμα των Μαρωνιτών Μοναχών.²⁸

Η οπτική των Μαρωνιτών αναφορικά με τη συμμαχία των ριζοσπαστικών αριστερών οργανώσεων του Λιβάνου (που αποτελούνταν κατά βάση από μουσουλμάνους Σουνίτες και Δρούζους) και των παλαιστινιακών οργανώσεων ήταν ως επρόκειτο για ένα κοινό μέτωπο αμφισβήτησης του εδραιωμένου πολιτικού συστήματος του Λιβάνου με βάση το Εθνικό Σύμφωνο του 1943, δηλαδή της εδραιωμένης πολιτικής και οικονομικής πρωτοκαθεδρίας της Μαρωνιτικής κοινότητας. Υπό αυτό το πρίσμα, οι Μαρωνίτες επιδίωκαν την ακύρωση κάθε προσπάθειας μεταρρύθμισης, έστω και μερικής, του εδραιωμένου πολιτικού συστήματος της χώρας.²⁹

5. Η συμμαχία των Μαρωνιτών με το Ισραήλ (1978-1982)

Η πρώτη περίοδος του πολέμου (1975-1977), κατά την οποία εξελίχθηκε η συριακή επέμβαση στον λιβανικό εμφύλιο πόλεμο, είχε κλείσει με τη δολοφονία του επικεφαλής του LNF και προέδρου του PSP, Δρούζου Καμάλ Τζουμπιάτ, ο οποίος είχε έλθει σε ευθεία αντιπαράθεση με τον Σύρο πρόεδρο Χάφεζ αλ Άσαντ.³⁰ Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, υπό την έντονη πίεση που δέχονταν στο πεδίο της μάχης και λόγω των αμφιβολιών του Ισραήλ για σημαντική εμπλοκή στο εσωτερικό του Λιβάνου, οι Μαρωνίτες είχαν προσεγγίσει τη Δαμασκό και είχαν αποδεχθεί τη συριακή επέμβαση στο λιβανικό έδαφος. Κατά τη δεύτερη περίοδο του λιβανικού εμφυλίου πολέμου (1978-1982), οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις που προκάλεσε ο μετασχηματισμός της Μέσης Ανατολής, κυρίως ως αποτέλεσμα της Συμφωνίας του Καμπ Ντέιβιντ ανάμεσα σε Αίγυπτο και Ισραήλ, ώθησαν τους Φαλαγγίτες σε απομάκρυνση από τη Συρία και σε στρατηγική σύγκλιση με το Ισραήλ. Αυτή η μετατόπιση ήταν αποτέλεσμα δύο νέων και παράλληλων δεδομένων που είχαν αναδυθεί μετά το Καμπ Ντέιβιντ. Το ένα ήταν η απόφαση της Συρίας να προσελκύσει εκ νέου την ΟΑΠ προς το μέρος της προκειμένου να την εντάξει στο ευρύτερο «ανατολικό μέτωπο» με το οποίο ο Χάφεζ αλ Άσαντ ήθελε να αντικαταστήσει την παραδοσιακή συρο-αιγυπτιακή συμμα-

28. Chabry, *Οι Εθνικές και Θρησκευτικές Μειονότητες στη Μέση Ανατολή*, σ. 278.

29. Troubousi, *A History of Modern Lebanon*, p. 196.

30. Ο.π., σ. 204.

χία.³¹ Το δεύτερο ήταν η απόφαση του Ισραήλ να εμπλακεί άμεσα και εις βάθος στον λιβανικό πόλεμο, με στόχο την αναδόμηση το άμεσου περιβάλλοντος ασφαλείας. Μετά τη διπλωματική λύση του Καμπ Ντέιβιντ στο νότιο μέτωπο, το Ισραήλ επεδίωκε μια στρατιωτική λύση στο βόρειο μέτωπο.³²

Παράλληλα με αυτήν την μετατόπιση των Φαλαγγιτών προς την πλευρά του Ισραήλ, εξελίχθηκε μια ενδο-μαρωνιτική ένοπλη αντιπαράθεση για την ηγεσία του χριστιανικού στρατοπέδου. Μια σειρά βίαιων περιστατικών ανέδειξαν το Κόμμα των Φαλαγγιτών και τον Μπασίρ Ζεμαγιέλ, γιό του Πιέρ, κυρίαρχους εντός της χριστιανικής πλευράς. Ακολούθως συγκροτήθηκε μια παραστρατιωτική οργάνωση-ομπρέλα 5.000 ανδρών, οι Λιβανικές Δυνάμεις (Lebanese Forces) με τον Μπασίρ Ζεμαγιέλ ως επικεφαλής μιας οκταμελούς διοικητικής επιτροπής.³³ Από εκείνο το σημείο, οι Φαλαγγίτες θα επεδίωκαν να προσελκύσουν όσο το δυνατόν ταχύτερα την εμπλοκή των ισραηλινών δυνάμεων στον Λίβανο και την ευθεία αντιπαράθεσή τους με τις συριακές δυνάμεις.³⁴ Από την πλευρά της, η ισραηλινή κυβέρνηση Μπεγκίν και κυρίως ο υπουργός Αμύνης Αριέλ Σαρόν, ήταν διατεθειμένοι να συνεργαστούν με την μαρωνιτική ηγεσία προκειμένου να αλλάξουν τους συσχετισμούς ισχύος στο εσωτερικό του Λιβάνου και να εκδιώξουν την ΟΑΠ και τις συριακές δυνάμεις. Στόχος του Αριέλ Σαρόν, με βάση το σχέδιο «Μεγάλα Πεύκα», ήταν η δημιουργία ενός κράτους του Λιβάνου υπό αδιαμφισβήτητη χριστιανική ηγεμονία και υπό τη σφαίρα επιρροής του Ισραήλ.³⁵ Υπό αυτό το πρίσμα, οι στόχοι των Φαλαγγιτών και της ισραηλινής κυβέρνησης συνέκλιναν. Στις 6 Ιουνίου 1982, ο ισραηλινός στρατός εισέβαλε στον Λίβανο, τον Αύγουστο κατέλαβε τη Βηρυτό και στις 23 Αυγούστου ο Μπασίρ Ζεμαγιέλ, υπό την προστασία των ισραηλινών δυνάμεων, εξελέγη νέος πρόεδρος της Δημοκρατίας του Λιβάνου.

Συμπέρασμα

Ωστόσο, στο ρευστό, σύνθετο πεδίο του εμφυλίου πολέμου του Λιβάνου, η όλο και πιο βαθιά εμπλοκή των ισραηλινών δυνάμεων στο πλευρό των Φαλαγγιτών θα αποδεικνυόταν εξαιρετικά δύσκολη και θα κατέληγε σε στρατιωτικό και πολιτικό αδιέξοδο. Η δολοφονία του Μπασίρ Ζεμαγιέλ από έκρηξη βόμβας, στις 14 Σε-

31. Patrick Seale, *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*, (Berkeley: University of California Press, 1989), pp. 345-347

32. Shlaim, *The Iron Wall*, p. 395-400.

33. Traboulsi, *A History of Modern Lebanon*, p. 210.

34. David Hirst, *Beware of Small States: Lebanon, Battleground of the Middle East*, (New York: Nation Books, 2010), p. 131.

35. Zeev Schiff and Ehud Yaari, *Israel's Lebanon War*, (New York: Simon & Schuster, 1984), p. 102.

πτεμβρίου 1982, θα αποτελούσε την αρχή της αποδόμησης της σύγκλισης του Ισραήλ με τους Μαρωνίτες του Λιβάνου.³⁶ Η αντικατάστασή του από τον αδελφό του, Αμίν Ζεμαγιέλ και η υπογραφή μιας ειρηνευτικής συμφωνίας ανάμεσα στον Λίβανο και το Ισραήλ (17 Μαρτίου 1983) δεν ήταν επαρκείς προκειμένου να διασφαλίσουν τη χριστιανική πολιτική κυριαρχία και την ισραηλινή επιρροή στον Λίβανο. Υπό την αυξανόμενη πίεση της Συρίας, που είχε αποκτήσει νέα δυναμική μέσω των συιτικών παραστρατιωτικών οργανώσεων με τις οποίες είχε συνδεθεί, ο Αμίν Ζεμαγιέλ δεν υπέγραψε την ισραηλο-λιβανική συμφωνία και η συμφωνία ακυρώθηκε οριστικά τον Μάρτιο του 1984.³⁷ Το στρατιωτικό και πολιτικό αδιέξοδο των Μαρωνιτών συνεχίστηκε κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1980, όταν η διάσπαση του μαρωνιτικού στρατοπέδου είχε ως αποτέλεσμα την ανάφλεξη ενδο-χριστιανικών συγκρούσεων και ολοκληρώθηκε με την Pax Syria που επέβαλε το καθεστώς Άσαντ στον Λίβανο. Σχεδόν τριάντα έτη μετά την κρίση του 1958, που είχε αναδείξει το εσωτερικό ρήγμα του Λιβάνου, και είκοσι έτη από τους εξωτερικούς κραδασμούς του 1968, που είχαν οξύνει την πολιτική των Φαλαγγιτών, ο Λίβανος είχε βρεθεί υπό τον πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο της Συρίας και η πολιτική κυριαρχία των Μαρωνιτών είχε υποστεί βαθύ πλήγμα.

Βιβλιογραφία

Βιβλία & Μονογραφίες

Chabry, Laurent & Anne Chabry. *Οι Εθνικές και Θρησκευτικές Μειονότητες στη Μέση Ανατολή: Τα Αίτια των Συγκρούσεων*. Αθήνα: Εκδόσεις Θετίλη, 1987.

Fisk, Robert. *Pity the Nation: Lebanon at War*. Oxford: New Edition, 2001.

Hirst, David. *Beware of Small States: Lebanon, Battleground of the Middle East*. New York: Nation Books, 2010.

Kassir, Sammir. *Beirut*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press, 2011.

Kerr, Malcolm. *The Arab Cold War (1958-1964): A Study of Ideology in Politics*. London & New York: Oxford University Press, 1965.

Mansel, Philip. *Levant: Splendour and Catastrophe on the Mediterranean*. London: John Murray, 2010.

Morris, Benny. *Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict (1881-2001)*. New York: Vintage Books, 2001.

Seale, Patrick. *Asad of Syria: The Struggle for the Middle East*. Berkeley: University of California Press, 1989.

Schiff, Zeev and Ehud Yaari. *Israel's Lebanon War*. New York: Simon & Schuster, 1984.

36. Ο.Π., 230, 246.

37. Traboulsi, *A History of Modern Lebanon*, p. 223.

Shlaim, Avi. *The Iron Wall: Israel and the Arab World*. New York and London: WW. Norton & Co., 2001.

Traboulsi, Fawwaz. *A History of Modern Lebanon*. London: Pluto Press, 2007.

Ακαδημαϊκά Περιοδικά

Crow, Ralph "Religious Sectarianism in the Lebanese Political System." *The Journal of Politics*, Vol. 24, No. 3 (August, 1962): 494-496.

Ellis, Kail "Lebanon: The Struggle of a Small Country in a Regional Context." *Arab Studies Quarterly*, Vol. 21, No. 1, (Winter, 1999): 5-25.

Khalidi, Rashid. "Lebanon in the Context of Regional Politics: Palestinian and Syrian Involvement in the Lebanese Crisis," *Third World Quarterly*, Vol. 7, No. 3 (July, 1985): 495-514.